

Онопрійчук О. В., студент 5-К курсу
НАВС

ПОНЯТТЯ «ВЛАСНІСТЬ»: ПОГЛЯД НА ЗМІСТ
В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЦИВІЛІСТИЧНОЇ
ШКОЛИ І СТ. 1 ПЕРШОГО ПРОТОКОЛУ КОНВЕНЦІЇ
З ПРАВ ЛЮДИНИ ТА ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Власність завжди посідає особливе місце в суспільній свідомості і загалом у суспільному житті. Мова йде не тільки про будь-яку державу, а й про окремо взятую особу, оскільки право власності є основою людського буття, базисом та гарантією нормального існування й розвитку громадянського суспільства.

Офіційний переклад абз. 1 ст. 1 «Захист власності» Першого Протоколу Конвенції про захист прав і основоположних свобод (далі - Конвенція) українською мовою такий: «Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права...» [1].

Водночас необхідно зауважити, що в українському перекладі вказаної норми застосовуються в принципі два різні поняття - «майно» і «власність». В сучасній цивілістиці значення і застосування даних понять викликають поширену дискусію, оскільки прийнято вважати, що поняття «власність» значно ширше і до того ж охоплює поняття «майно» у тому числі.

Як вважає І. Данильчук [2], власністю є не речі і ресурси, а комплекс прав на їх використання (право володіння, використання, управління, право на отримання доходу, відчуження, споживання та знищення блага, а також на передачу його у спадок та захист від пошкодження з боку зовнішнього середовища).

Крім того, національна цивілістична школа у широкому розумінні поєднує в собі саме інститут права власності, що охоплює певну правову конструкцію або, як зазначає Н.С. Кузнєцова, - правовий масив, що регламентує права стосовно речей як об'єктів матеріального світу і цим практично обмежується, а в контексті ст. 1 Першого Протоколу під майном розуміються низка інтересів економічного характеру [3, с. 24].

Межа між розумінням «права власності» в національному праві та в контексті ст. 1 Першого Протоколу пролягає через систему об'єктів цього права. Практика Європейського Суду з прав людини (далі - ЄСПЛ) свідчить, що він у тлумаченні права власності виходить за речові межі, поширюючи його на інші майнові права. Усупереч цьому всі норми, що передбачають підстави набуття права власності в цивільному законодавстві України, підкреслюють речову природу об'єктів права власності. Так, ст. ст. 331-339, 344, 345 ЦК України прямо вказують на речі; ст. 334 ЦК України передбачає «передання майна» шляхом його вручення набувачеві, перевізникові тощо, що можливо лише щодо речей.

Виходячи з норм ЦК України, вважаємо за доцільне підтримати думку С.І. Шимон стосовно того, що об'єктами права власності є тільки такі об'єкти, які підпадають під категорію речей [4, с. 189].

О.М. Клименко також зазначає, що право власності є речовим правом, а об'єктом права власності відповідно до ЦК України можуть бути будь-які речі (майно, майнові права), зокрема: об'єкти нерухомості (земельні ділянки, будівлі, споруди й інші об'єкти, нерозривно пов'язані з землею, підприємство як єдиний майновий комплекс), рухомі речі (ст. 181, 190, 191 ЦК України), у тому числі грошові кошти та валютні цінності (ст. ст. 192-193 ЦК України), цінні папери (ст.

194-195 ЦК України), матеріалізовані результати інтелектуальної, творчої діяльності (ст. 199 ЦК України), а також об'єкти, на які поширюється правовий режим речі, наприклад, тварини (ст. 180 ЦК України). Слід зазначити, що стосовно окремих об'єктів власності законом можуть бути встановлені особливості правового режиму або цивільного обороту, що в свою чергу впливатиме на зміст, обсяг, встановлення особливостей здійснення права власності щодо таких об'єктів [5].

На нашу думку, доцільно використовувати позицію ЦК України, ст. 177 якого до об'єктів цивільних прав відносить речі, у тому числі гроші та цінні папери, інше майно, майнові права, результати робіт, послуги, результати інтелектуальної, творчої діяльності, інформацію, а також інші матеріальні і нематеріальні блага.

Зважаючи на зазначене, майно у значенні ст. 1 Першого Протоколу - це цілий спектр економічних інтересів, які потрапляють у сферу дії права власності, включаючи рухоме й нерухоме майно, майнові та немайнові інтереси. І на практиці поняття власності отримало доволі широке тлумачення та застосування.

Загалом, на нашу думку, у правовідносинах щодо захисту права власності в контексті автономного тлумачення ЄСПЛ об'єктом права власності за практикою Європейського Суду, зокрема, визнаються: законні сподівання на отримання власності, підприємницька діяльність, право займатися професійною діяльністю, авторські та суміжні права, ліцензії та дозволи, патенти, ділова репутація, майнові вимоги, боргові вимоги, пайові внески, (упущена) вигода, майбутні доходи, економічні інтереси, матеріальні та нематеріальні інтереси, цінні папери, акціонерний (статутний) капітал, зміна частки акціонерного (статутного) капіталу, дохід, заробітна плата, торгова марка, клієнтура, судові рішення з майнових питань, рішення комісій з трудових спорів, виконавчі написи щодо майна, орендна плата, земельні ділянки, соціальні виплати, допомога по безробіттю, пенсії, заощадження, спадщина тощо.

Предметом захисту права власності відповідно виступають безпосередньо права на вищезазначені об'єкти.

Таким чином, можна вважати, що зміст права власності в контексті тлумачення ст. 1 Першого Протоколу Конвенції виходить за рамки національної цивілістичної доктрини та рамок усталених понять «майно», «річ», виходячи із економічних відносин власності, особливо з огляду на те, що саме поняття «власність» (property / possessions / biens тощо) розуміється в праві Європейського Союзу ширше і включає в себе не лише триаду прав - володіння, користування, розпорядження, а й коло об'єктів власності, зазначених вище.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakoni.rada.gov.ua/laws/show/994_535.

2. Данильчук І. Сутність економічної теорії прав власності та її методологічні особливості [Електронний ресурс] / І. Данильчук. - Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2009_i3/Danilchuk.pdf.

3. Кузнєцова Н. Власність і право на мирне володіння майном відповідно до статті 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (поняття об'єктів права власності та нетипові об'єкти права власності у розумінні статті 1 Першого Протоколу) // Право власності: європейський досвід та українські реалії: Збірник доповідей і матеріалів Міжнародної конференції (м. Київ, 22-23 жовтня 2015 року). - К.: ВАІТЕ, 2015. - 324 с.

4. Шимон С. І. [Термінологічні проблеми категорії «майнові права» у світлі ст. 1 Протоколу № 1 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод](#) // Visegrad journal on human rights - 2 / 2015. - 193 с.

5. Клименко О. М. До дискусії про сутність і зміст права власності. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/28004/%CE>.